

**ЛЬВІВСЬКИЙ СТРУННИЙ КВАРТЕТ:
ФЕНОМЕН ЦІЛІСНОСТІ КОНЦЕРТНО – ПРЕЗЕНТАТИВНИХ
ТА ОСВІТНЬО - ДИДАКТИЧНИХ АСПЕКТІВ**

Дика Ніна. Львівський струнний квартет: феномен цілісності концертно-презентативних та освітньо-дидактичних аспектів

Висвітлюється діяльність Львівського струнного квартету в контексті досягнень камерно-інструментального виконавства України. Значну увагу приділено здобуткам камерно-інструментального виконавства.

Ключові слова : камерно-інструментальний ансамбль, камерно-інструментальне виконавство, квартет, квінтет.

Дыка Нина. Львовский струнный квартет: феномен целостности концертно-презентативных и учебно-дидактических аспектов

Рассмотрена деятельность Львовского струнного квартета в контексте достижений камерно-инструментального исполнительства Украины. Значительное внимание уделяется достижениям камерно-инструментального исполнительства.

Ключевые слова : камерно-инструментальный ансамбль, камерно-инструментальное исполнительство, квартет, квинтет.

Dyka Nina. Lviv string quartet: a phenomenon of cohesiveness of the concert presentation and educational didactic aspects

The article represents the activity of Lviv string quartet in the context of the development of chamber instrumental performances in Ukraine. Much attention is paid to representation of the achievements of chamber instrumental performances.

Keywords : chamber instrumental ensemble, chamber instrumental performances, quartet, quintet.

В українській інструментальній ансамблевій музиці нині сформувалася нова школа виконавства, що вирізняється високою професійною майстерністю, своєрідною манерою гри, визначеністю художньо-технічних прийомів, а головне – специфічними національними рисами. Камерно-інструментальне музикування, як і мистецтво загалом, в роки ідеологічного

диктату зазнало значних втрат. Однак саме в цій елітарній сфері музичної культури більше, ніж в пісенному, хоровому, оперному жанрах, збереглося найголовніше – гуманістична сутність.

Важливо зазначити, що в кожному регіоні України, який, в силу історичних обставин, мав свої традиції культурного розвитку, створювалися камерні колективи, для яких властивими були і певна репертуарна політика, і своєрідність виконавської манери, а панорама гастрольно-концертного життя позначалася не лише мірою інтенсивності, а й суттєвою зміною художньо-естетичних орієнтирів.

Для наших спостережень і висновків плідним виявився метод комплексних досліджень різних жанрів (М. Гордійчука, М. Загайкевич, А. Терещенко, Л. Пархоменко), різних історичних періодів у розвитку національної школи (Н. Герасимова-Персидська, Л. Корній, Л. Кияновська). Методологічним орієнтиром для висвітлення питань інтерпретації, форми, драматургії стали праці українських та російських музикознавців: Н. Горюхіної, В. Москаленка, В. Медушевського, К. Аджемова, Д. Благого, М. Мільмана, Р. Давидяна, Л. Гінзбурга та інших.

Показ еволюції розвитку та функціонування Львівського струнного квартету в контексті камерно-інструментального ансамблевого музикування України та Європи – постає основною метою даної статті. З ініціативи професора Зенона Дашака¹ при Львівській консерваторії ім. В. М. Лисенка (тепер Львівська національна музична академія ім. М. В. Лисенка) був заснований квартет у складі: Олександра Деркач (скрипка), Богдан Каськів (скрипка), Зенон Дашак (альт), Харитина Колесса (віолончель), який в

¹ Дашак Зенон Олексійович (17.07.1928, м. Стрий, обл. Львівська – 26.06.1993, м. Львів), український альтист, Заслужений діяч мистецтв України (1979), професор (1971), кандидат мистецтвознавства (1961), впродовж 1946 – 1951 рр. навчався у Львівській державній консерваторії ім. М. В. Лисенка (клас професора Павла Макаренка), далі від 1951 до 1954 рр. - в аспірантурі Київської державної консерваторії ім. П. І. Чайковського, завідувач кафедри струнно-смичкових інструментів (1961 - 1963), проректор з навчальної і наукової роботи Київської державної консерваторії ім. П. І. Чайковського впродовж 1963 - 1965 рр. Ректор Львівської державної консерваторії імені М. В. Лисенка від 1965 до 1991 рр. Музикознавчі праці : кандидатська дисертація “Камерно-інструментальні твори та виконавська діяльність М. В. Лисенка” (1961). Автор понад 40 наукових та науково-методичних праць. Музичні композиції : “Українська сюїта”, “Варіації” для скрипки (альта) і фортепіано, збірники педагогічного репертуару для альту та скрипки (15), збірники вправ та етюдів, обробок та перекладів для альту, статті в журналах та газетах, радіопередачі і телепередачі. Неодноразово був запрошений до складу журі міжнародних та республіканських конкурсів альтистів та струнних квартетів (Німеччина, Румунія, Франція, Литва, Грузія).

подальшому провадив творче життя як Львівський струнний квартет. Від 1978 року партію першої скрипки в Львівському струнному квартеті виконує Народна артистка України, професор Лідія Остапівна Шутко, лауреат міжнародних конкурсів ім. Й. С. Баха (Лейпціг, 1972), ім. П. І. Чайковського (Москва, 1974), ім. Я. Сібеліуса (Гельсінкі, 1980). Метою колективу стає продовження давніх традицій ансамблевого музикування, започаткованих ще у старовинному Львові видатним польським скрипалем Каролем Ліпінським (1790 - 1861).

Дебют Львівського струнного квартету відбувся в грудні 1965 року. Рецензії на виступ новоствореного колективу, що не забарилися з'явитися на сторінках преси, звичайно привернули увагу шанувальників камерно-інструментального музикування до цього колективу. Серед іншого писали про важливість і необхідність діяльності колективу, про складнощі жанру камерного музикування, що вимагає від музикантів-виконавців *„тонкої відточеної майстерності, а слухачам відкриває глибини краси і музики”*¹.

Всі учасники ансамблю, будучи музикантами-солістами з кращого боку зарекомендували себе в новому творчому амплуа – ансамблевому музикуванні. При цьому ніхто з учасників квартету не перервав своєї педагогічної діяльності у Львівській консерваторії ім. М. В. Лисенка. Колектив квартету завжди перебував у вирі сучасного мистецького життя, а постійне спілкування з творчою молоддю було одним із стимулів його творчої активності.

Олександра Деркач, і як виконавиця, і як педагог (в її класі здобули освіту 60 скрипалів) завжди була прикладом для талановитої молоді. Учасниця Республіканського (1945) та Всесоюзного конкурсів, першовиконавиця численних творів галицьких композиторів: С. Людкевича, А. Солтиса, А. Кос-Анатольського, Р. Сімовича, засновниця та тридцятилітній керівник Львівського Камерного Оркестру Олександра Деркач стала легендою львівської камерної виконавської школи.

Богдан Каськів, вихованець львівської (клас проф. П. Макаренка, Д. Лекгера) та київської (клас проф. Д. Циганкова) скрипкової школи весь свій талант і високий професіоналізм передавав своїм вихованцям, а їх понад 60, серед яких: Ігор Пилатюк, Петро Терпелюк, Сергій Бурко, Артур Микитка, Володимир Заранський, Ореста Когут, Тетяна Сиротюк.

Харитина Колесса, особливого обдарування віолончелістка, лауреат Всеукраїнського конкурсу віолончелістів здобула освіту у Львівській

¹ Сорокер Я. „Львівський квартет”. Рецензія з архіву скрипаля Богдана Каськіва.

державній консерваторії імені М. В. Лисенка (клас Є. Е. Шпіцера) та в класі професора Московської консерваторії М. Л. Ростроповича. Як виконавець вважається першовиконавцем, редактором і активним пропагандистом численних творів українських композиторів, зокрема Є. Станковича, М. Скорика, В. Кікти, де чільне місце посідають твори галицьких авторів: С. Людкевича, М. Колесси, А. Кос-Анатольського, Д. Задора, І. Вимера, В. Камінського, О. Козаренка. Як педагог з величезним стажем праці у Львівській консерваторії ім. М. В. Лисенка Харитина Колесса користується високим авторитетом, оскільки ініціює та організовує концерти-звіти викладачів та студентів, неодноразово виступає в статусі члена журі конкурсів музикантів-виконавців. Серед випускників класу Харитини Колесси – І. Вайзер, М. Лещишин, М. Головін, Я. Шимонова.

Зенон Дашак як педагог-альтист виховав ціле гроно альтистів, серед них лауреати та дипломанти Республіканських та Міжнародних конкурсів, заслужених та народних артистів, докторів та кандидатів мистецтвознавства. Зокрема в числі випускників Київської консерваторії ім. П. І. Чайковського (1951 - 1965 рр.) та Львівської консерваторії ім. М. В. Лисенка (1965 - 1990 рр.) зустрічаємо імена знаменитих альтистів сучасності, таких як: Юрій Хохлов, Анатолій Венжега, Євген Лобуренко, Генадій Фрейдін, Дмитро Комонько, Анатолій Петров, Броніслав Шуцький, Дмитро Гаврилець, Ольга Тимофеева та багато інш.

Створенню камерного ансамблю у Львові сприяло активне входження Зенона Дашака до камерно-інструментальний ансамблевого репертуару під час навчання у Львівській державній консерваторії ім. М. В. Лисенка в класі професора Павла Макаренка¹. Успадкувавши від свого Вчителя рису творчого неспокою, він вдосконалював виконавську майстерність навчаючись в аспірантурі Київської консерваторії ім. П. І. Чайковського, де його дисертаційним дослідженням стала “Камерно-інструментальні твори та виконавська діяльність М. В. Лисенка” (1961).

Прекрасні камералісти вже у шістдесяті роки ХХ ст. зарекомендували себе як окрема творча одиниця - Львівський струнний квартет. Для колективу той період став етапом становлення. Сміливе входження Львівського струнного квартету в новий репертуар, що ґрунтувався на кращих зразках

¹ П. Макаренко (1915 - 1995) - випускник Московської консерваторії (клас професора Б. Сібора). П. Макаренко впродовж десяти років (від 1947 до 1957 рр.) провадив особливо активну концертну діяльність: виступає із сольними програмами, з оркестром та у складі квартету з В. К. Стеценком (скрипка), П. С. Пшеничкою (віолончель), О. М. Пархоменко (альт), ініціатор, а також організатор та багаторічний керівник ансамблю скрипалів.

західноєвропейської класики та надбаннях сучасної, зокрема української музики, стало пріоритетною рисою даного колективу. Стабільність виконавського складу і насичена концертна діяльність сприяли процесові шліфування ансамблевої культури та вдосконаленню творчого обличчя, знаходженню власної творчої виконавської манери. Вже на другому році входження струнного квартету в мистецький світ камерно-інструментального ансамблевого виконавства в залі Львівської філармонії відбувся концерт в якому прозвучали: Фортепіанний квінтет Д. Шостаковича (партія фортепіано – Олександра Левицька), Квартет М. Колесси, Квінтет С. Прокоф'єва. Музикознавець З. Лежанська, відзначаючи особливо творчу атмосферу концертного вечора (Львів, 1967), підкреслила *“вміння музикантів струнного квартету і артистів філармонії К. Геннела (кларнет), В. Цайтца (гобой), О. Щеглова (контрабас), продемонструвати реєстрово-тембральні можливості інструментів, передати драматизм виконуваних полотен”*.

Репертуар Львівського струнного квартету охоплює творчість як західноєвропейських композиторів – Дж. Б. Перголезі, Л. ван Бетховен, М. Равель, так і російських - Д. Шостакович, С. Прокоф'єв, М. М'яковський. Тим більша заслуга музикантів, які зуміли привернути увагу до новаторських здобутків вітчизняних композиторів, зокрема С. Людкевича, Б. Лятошинського, В. Барвінського, М. Колесси, М. Скорика.

Ряд творів репертуару, зокрема Микола М'яковський. Квартет; Аркадій Філіпенко. Квартет та Фортепіанний квінтет Дмитра Шостаковича, де партію фортепіано блискуче провів піаніст Олег Криштальський, записано до фонду Львівського радіо.

Успіх Львівського струнного квартету (Л. Шутко, Б. Каськів, З. Дашак, Х. Колесса) на Міжнародному фестивалі камерної музики, що проходив у 1978 році в Польщі (м. Ланьцут), де виступ колективу відрізнявся відмінною зіграністю, красою звучання, яскравою емоційністю, ще раз засвідчив високий рівень львівської школи камерної майстерності.

У сімдесятих-вісімдесятих роках ХХ століття діяльність колективу мала особливо виражений просвітницький характер. Творча активність Львівського струнного квартету була спрямована на пропаганду світової камерної музики, як класичної, так і сучасної. Цикли концертів, що проходили впродовж 1978 року під рубрикою „Творчість композиторів сучасного радянського Львова”, теж ініціював Львівський струнний квартет. Авторські концерти С. Людкевича та М. Скорика у 1980 та 1984 роках пройшли за участю цього ж колективу. Рецензії відзначали високу

майстерність, хорошу техніку, тонкий смак, музикальність. Колектив спричинився до відродження призабутих та незнаних сучасникові сторінок камерно-інструментального мистецтва. Музиканти постійно прагнули до посилення комунікативних зв'язків із слухацькою аудиторією, зацікавлюючи її щораз прем'єрами. Оскільки пошуки нових оригінальних камерно-інструментальних ансамблів нерідко спонукали до розширення виконавського складу, то часто для виконання того чи іншого твору до квартету залучалися музиканти-інструменталісти, зокрема: О. Криштальський, З. Стернюк, Ж. Пархомовська (піаністи), Л. Оленич (альт), З. Залицяйло (віолончель), О. Щеглов і О. Лучанко (контрабас), Ю. Смірнов (флейта), В. Цайтц (гобой), Ю. Кровицький (кларнет).

Важливо, що разом із Львівським струнним квартетом над озвученням Фортепіанного квінтету С. Людкевича, який був виконаний в програмі концерту 7 квітня 1978 року, а в подальшому – над Квінтетом Д. Шостаковича працював Народний артист України, професор Олег Криштальський, ім'я якого широко відоме в мистецькому світі. У піаніста Олега Криштальського та Львівського струнного квартету склалися дружні стосунки - виконуючи камерну музику, зокрема квінтети Ф. Шуберта і Й. Брамса, вони багато часу проводили у творчій атмосфері. У роботі над першовиконанням Секстету (Варіації на власну тему і фінал-коломийка) В. Барвінського для фортепіано, двох скрипок, альту, віолончелі, контрабаса партію фортепіано виконував теж піаніст Олег Криштальський, а далі – в різний час: З. Стернюк та Ж. Пархомовська.

В річичі нових форм музикування у 1978 році Львівський струнний квартет у складі Л. Шутко (скрипка), Б. Каськів (скрипка), З. Дашак (альт), Х. Колесса (віолончель) у співпраці із піаністкою Ж. Пархомовською поповнили панораму камерного концертування в Галичині виконанням „Українського квінтету” Б. Лятошинського. Прекрасний резонанс у концертних програмах Львівського струнного квартету мав оригінальний твір сучасного московського композитора Л. Кніппера „Симфонія-концерт”. У фонд Львівського радіо у виконанні Львівського струнного квартету у складі: Л. Шутко (1 скр.), Б. Каськів (2 скр.), З. Дашак (альт), Х. Колесса (влч.) записано ряд творів українських композиторів: С. Людкевич. Балада у формі варіацій; М. Скорик. Партита № 3; Є. Станкович. Елегія пам'яті С. Людкевича .

Не забували музиканти і про класичну спадщину, що, зазвичай, є найважливішим випробуванням для кожного професіонального колективу, що завжди вирізнялася особливою силою впливу на слухача, адже, як зазначе

Б. Асаф'єв, *“в інструментальній камерній музиці, як вищій сфері зосередження музикального, композитор добивається максимуму впливу (не зовнішнього) при строгій обмеженості засобів”*[1. с. 213]. Так, у концертному сезоні 1984 - 1985 років колектив Львівського струнного квартету вже в оновленому складі: Б. Каськів (1 скрипка), Т. Шуп'яна (2 скрипка), З. Дашак (альт), Х. Колесса (віолончель) познайомив львівських слухачів-меломанів з новою цікавою програмою, присвяченою вшануванню 300-річчя від дня народження Й. С. Баха і Г. Ф. Генделя. Репертуарна палітра Львівського струнного квартету означеного складу в часі їхнього мистецького життя збагатилася новими квартетними полотнами: С. Франка, Я. Сібеліуса, А. Гнатишина, Ф. Якименка, котрі зайняли чільне місце в концертно-гастрольній праці колективу. Особливою рисою концертної діяльності колективу вважаються виступи в Будинку органної та камерної музики (Львів, Київ), у соборах та невеликих церковках України.

Впродовж 1991 – 2005 рр. Львівський струнний квартет як уособлення культурної спадковості музичних камерно-інструментальних традицій Львова продовжує концертно-гастрольну діяльність у складі: Б. Каськів (1 скр.), Т. Сиротюк (2 скр.), Я. Горбачевська (альт), Х. Колесса (влч.). Для реалізації мистецьких проектів, гастрольних турне та для виконання оригінальних камерно-інструментальних ансамблів до основного складу залучалися музиканти-інструменталісти, зокрема: Ю. Ланюк, Я. Мигаль, Р. Фесюк, О. Журова (віолончель), О. Брикса (альт).

Впродовж майже сорокарічного творчого життя ансамбль був активно концертуючим колективом. Він став постійним учасником практично всіх мистецьких, культурних і просвітницьких імпрез, котрі проводилися в місті, зокрема у „Симфонічних вечорах для студентів”, що проходили в концертному залі Львівської філармонії ім. С. Людкевича, музичних фестивалів „Львівська золота осінь”, „Віртуози країни” та інших мистецьких заходах. Квартет провадив насичену концертно-гастрольну діяльність, пропагуючи українське мистецтво на міжнародній арені, неодноразово запрошуваний на фестивалі камерної музики в м. Ланьцут (Польща), численних регіонах колишнього Радянського Союзу та майже в усіх областях України, зокрема був бажаним гостем фестивалів „Київська золота осінь”, „Вересневі струни” (Івано-Франківськ) тощо.

Успіхи Львівського струнного квартету стали свідченням неспинності процесу формування нової школи українського виконавства, позначеного високою професійною майстерністю, своєрідною манерою гри, визначеністю

художньо-технічних прийомів, де індивідуальність кожного виконавця підпорядкована творенню неповторного чуття ансамблевої єдності. У камерному виконавстві на чільне місце вийшла проблема оригінальної, притаманної даному колективу, а, водночас, повністю адекватної композиторському задуму інтерпретації камерних творів. Здійснюється процес, про який писав С. Раппопорт: *”Виконавство повинно бути не копіюванням, простим репродуктивним актом, а своєрідним видом творчості, інтерпретацією, складним репродуктивно-продуктивним актом”* [9, с. 17].

Пріоритетною рисою Львівського струнного квартету вважаємо вміння тонко реагувати на виклики часу і ті зміни, що супроводжували складне і багатогранне буття суспільства. Аналізи концертів, репетицій, фондів звукозапису, а також критичних статей та рецензій, що висвітлювали виконавську практику провідного квартетного ансамблю Галичини, завжди особливу увагу загострювали на спільності естетичних уподобань артистів, органічному синтезі індивідуальних рис і художніх світоглядів виконавців, пріоритеті певних художніх смаків, співпраці з певним колом виконавців і композиторів, роботі із творчою молоддю. Львівський струнний квартет, безумовно, спричинився до подальшого утвердження високопрофесійних засад квартетного жанру, його національної самобутності й інтелектуальної заангажованості як один з найпопулярніших камерних ансамблів України означеного періоду.

ДОДАТКИ:
КОНЦЕРТНИЙ РЕПЕРТУАР
ЛЬВІВСЬКОГО СТРУННОГО КВАРТЕТУ

- С. Барбер - Квартет
- В. Барвінський - Квартет
- Й. С. Бах - 4 фуги з “Мистецтва фуги”
- Л. В. Бетховен - Квартети № 4; № 7
- Г. Ф. Гендель - Концерто-гроссо № 7
- Г. Ф. Гендель - Концерто-гроссо № 8
- Г. Ф. Гендель - Пасакалія
- А. Гнатишин - Квартет
- В. Кікта - Чотири п’єси для квартету
- В. Кікта - Молитва

М. Лисенко - Квартет
М. Лисенко - Струнне тріо
С. Людкевич - Балада
Ф. Мендельсон - Квартет мі-бемоль мажор
В. А. Моцарт - Квартети: соль-мажор, ре-мінор, ре-мажор
М. Скорик - Триптих
М. Скорик - Три табулятури
М. Скорик - Мелодія
Є. Станкович - Квартет №1
Я. Сібеліус - Квартет
С. Туркевич-Лукіянович - Квартет
Ц. Франк - Квартет
Ф. Шуберт - Квартет до-мажор
Д. Шостакович - Квартети №№ 4; 8; 11
Ф. Якименко - Струнне тріо

ЛІТЕРАТУРА

1. Асафьев Б. Русская музыка XIX и начала XX века / Б. Асафьев. – Л. : Музыка, 1968. - 323 с.
2. Вольфганг Амадей Моцарт. Полное собрание писем / пер. на русский яз. И. С. Алексеевой, А. В. Бояркиной, С. А. Кокошкиной, В. М. Кислова. – М. : Международные отношения, 2006. – 536 с.
3. Дика Н. О. Камерна культура 60 - 70-х років на Україні. //Українське мистецтвознавство : Міжвідомчий збірник наукових праць. – К. : Наукова думка, 1993, - Вип.1. - С. 191 - 200.
4. Дика Н. Камерно-інструментальна ансамблева культура України (60-80-ті роки XX століття / Н. Дика // Мистецтвознавство : Книга 2. IV Міжнародний конгрес україністів (Одеса, 26 - 29 серпня 1999 р.). – Одеса; К. : Видавництво Асоціації етнологів, 2001. – кн. 2. - С. 291 - 315.
5. Дика Н. О. Камерне виконавство у Львові кінця XX століття / Н. Дика // Музичне мистецтво і культура. : Науковий вісник. – Одеса : Друк, 2003. - Вип. 4. кн. 1. - С. 191 - 199.
6. Ніна Дика. Квартетне виконавство у Львові / Н. О. Дика // Музична україністика : сучасний вимір : зб. наукових статей на пошану доктора мистецтвознавства, професора, члена-кореспондента Академії мистецтв України Алли Терещенко / [ред.- упор. М. Ржевська]. – К. ; Івано-

- Франківськ : [Видавець Третяк І. Я], 2008. – Вип. 2. - С. 304 - 312. – (ІМФЕ ім. М. Т. Рильського).
7. Лешек Мазепа. Шлях до музичної Академії у Львові.: у двох томах. Т. 1 / Л. Мазепа, Т. Мазепа. – Львів : Сполом, 2003. – 287 с.
 8. Митці України : Енциклопедичний довідник / за ред. А. В. Кудрицького. – К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1992. – 846 с.
 9. Раппопорт Р. О вариативной множественности исполнительства / Р. Раппопорт // Музыкальное исполнительство : сб. статей. - М. : Музыка., 1972. – [Вып.] 7. - С. 3 - 47.
 10. Сторінки історії Львівської державної музичної академії ім. М. В. Лисенка. – Львів : Сполом, 2003. – 253 с. – (ЛДМА ім. М. В. Лисенка). - До 150-річчя заснування Академії.